

نقش میانجی عزت نفس در تحلیل عوامل مؤثر بر قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان کشاورزی (مورد مطالعه: دانشگاه زنجان)

محمد بادسار*، روح اله رضائی، سهیلا فتحی، مهدی قاسمی^۱

(دریافت: ۹۴/۵/۱۰؛ پذیرش: ۹۵/۱/۱۷)

چکیده

امروزه با توجه به شرایط اقتصادی و اجتماعی کشور، پرورش ایده‌های خلاق و کارآفرین که خود را با دنیای جدید هماهنگ و سازگار کنند، ضروری به نظر می‌رسد. لذا تحقیق توصیفی-همبستگی حاضر با هدف بررسی عوامل مؤثر بر قابلیت‌های کارآفرینی با تأکید بر نقش میانجی عزت نفس در میان دانشجویان کشاورزی انجام شد. جامعه آماری این تحقیق شامل ۳۹۰ نفر از دانشجویان سال آخر کارشناسی رشته‌های کشاورزی دانشگاه زنجان در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ بود که با توجه به جدول کرجسی و مورگان، تعداد ۲۰۰ نفر از آن‌ها از طریق روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب (بر حسب جنسیت) انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از ابزار پرسشنامه جمع‌آوری گردید. روایی محتوایی پرسشنامه با نظر اعضای هیأت علمی دانشگاه زنجان مورد تأیید قرار گرفت. پایایی ابزار تحقیق نیز از طریق انجام پیش‌آزمون و محاسبه آلفای کرونباخ برای مقیاس‌های اصلی پرسشنامه (در دامنه بین ۰/۸۰ تا ۰/۸۹) ارزیابی و تصحیح گردید. داده‌های گردآوری شده با استفاده از تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل گردید. نتایج پژوهش نشان داد که بین کنش علمی دانشجویان، عوامل محیطی، ویژگی‌های تلاش و نگرش نسبت به خود با قابلیت کارآفرینی آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. همچنین، نتایج حاصل از آزمون اثر میانجی متغیر عزت‌نفس با استفاده از روش خودگردان سازی حاکی از آن بود که مجموع اثر غیرمستقیم کنش علمی، ویژگی‌های تلاش و نگرش نسبت به خود بر قابلیت کارآفرینی معنی‌دار می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: قابلیت کارآفرینی، عزت‌نفس، دانشجویان کشاورزی

- به ترتیب، استادیار، دانشیار، دانش آموخته کارشناسی ارشد توسعه روستایی و دانشجوی دکتری توسعه کشاورزی گروه ترویج، ارتباطات و توسعه کشاورزی دانشگاه زنجان. زنجان، ایران.

*- مسؤل مکاتبات، پست الکترونیک: mbadsar@yahoo.com

کارایی آموزش‌ها به این امر منجر می‌شود که فارغ‌التحصیلان قادر به ایجاد مشاغل مناسب و مورد علاقه برای خود نباشند. بدیهی است هدف غایی آموزش عالی کشاورزی، تربیت دانش‌آموختگان است که پس از پایان تحصیلات خود بتوانند با استفاده از منابع و فرصت‌های موجود نسبت به ایجاد شغلی مرتبط با آموخته‌های دانشگاهی مبادرت ورزند (حسینی و همکاران ۱۳۸۹). از سوی دیگر، با توجه به سیاست‌های دولت مبنی بر کاهش و تعدیل نیروی انسانی در دستگاه‌های دولتی، زمینه‌ای برای جذب دانش‌آموختگان توسط دولت وجود نداشته است، لذا ضرورت دارد راه‌کارهای بدیلی برای اشتغال دانش‌آموختگان در کشور فراهم گردد (عباسی و قلی‌قورچیان، ۱۳۸۸). در این زمینه، بررسی‌ها نشان می‌دهد یکی از بهترین راهکارها برای دستیابی به این مهم کارآفرینی می‌باشد و پرورش ایده‌های خلاق و کارآفرین که بتوانند پیوسته خود را با دنیای جدید هماهنگ و سازگار کنند، یکی از ضرورت‌های مهم به شمار می‌رود (سپهردوست و مأمی، ۱۳۸۹).

در سال‌های اخیر، کارآفرینی به‌عنوان یک نیروی اصلی در رشد اقتصاد جهانی مطرح شده است (McStay, 2008). درک عمومی بر آن است که کارآفرین، مسئول اصلی توسعه اقتصادی است (Linan et al., 2005). افزایش کارایی اقتصادی کارآفرینی علاوه بر اینکه باعث شده است نوآوری به بازار کار و بازار تولید وارد شود، با ایجاد مشاغل جدید، وضعیت اشتغال را بهبود بخشیده است (Shane & Venkataraman, 2000). در همین زمینه براون و هافمن (Brown & Hofman, 2011) در پژوهش خود، کارآفرینی را به‌عنوان راه‌حلی برای بالا بردن نرخ اشتغال و کاهش بیکاری معرفی می‌کنند. آن‌ها همچنین بیان می‌دارند انتظارات افراد از استعداد کارآفرینی با ویژگی‌های شخصی، ارزیابی فرد از کارآفرینی و داشتن نگرش مثبت نسبت به خطر در تعامل است. از دید آنان چنین رویکردی تعجب‌آور نیست چراکه داشتن نگرش مثبت نسبت به خطر دشوار است. لذا تمایل به شرکت در رفتارهای مخاطره‌آمیز بستگی به شخصیت افراد خود اشتغال و کارآفرین دارد.

جوامع امروزی به افرادی نیاز دارند که مصمم به کسب موفقیت و قادر به تبدیل رؤیا به حقیقت و دارای روحیه‌ی استقلال طلبانه برای کاوش موقعیت‌های جدید باشند. از آنجایی که تقویت کارآفرینی و ایجاد بستر مناسب برای توسعه آن از ابزار پیشرفت اقتصادی کشورها، به‌ویژه

امروزه اشتغال یکی از مفیدترین و اصولی‌ترین راهکارها برای نیل به یک جامعه توسعه یافته هست. بررسی‌های صورت گرفته از روند رو به رشد جمعیت در کشورهای مختلف جهان، توجه هر چه بیشتر به بحث بیکاری و اشتغال را ملموس‌تر می‌کند (علیپور، ۱۳۹۱)؛ به‌طوری که امروزه یکی از مهم‌ترین عوامل برای رشد و توسعه جوامع مختلف اشتغال‌زایی می‌باشد (Celik & Tatar, 2011). وضعیت اشتغال در ایران نیز حاکی از آن است که نرخ بیکاری در دهه‌های اخیر رو به افزایش بوده است، و از آنجایی که اشتغال، نقش به‌سزایی در اقتصاد کشور دارد، در برنامه‌ریزی‌های اقتصادی نقش دو گانه‌ای ایفا می‌کند؛ به‌گونه‌ای که از یک‌طرف به‌عنوان عامل توسعه و از طرف دیگر به‌عنوان هدف توسعه مطرح می‌باشد (کهنسال، ۱۳۹۱). علت وجود چنین اهمیتی به این دلیل است که پایداری و پویایی توسعه به‌ویژه توسعه‌ی کشاورزی، مستلزم بهره‌مندی کشور از سرمایه‌های انسانی ماهر و متخصص در زمینه‌ی کشاورزی است (شهبازی، ۱۳۸۵). از سوی دیگر، بررسی‌های صورت گرفته در زمینه‌ی اشتغال در بخش کشاورزی نشان می‌دهد، بخش کشاورزی باوجود مزیت‌های نسبی اقتصادی چشمگیر، از حیث توسعه اشتغال معمولاً بخش کاهنده و دارای محدودیت ارزیابی می‌شود (جلایی اسفند آبادی و جاودان، ۱۳۸۹). این در حالی است که عظیم‌ترین قشر فارغ‌التحصیل جامعه دانش‌آموختگان کشاورزی هستند که می‌توانند به‌عنوان موتور و محرک اقتصاد جامعه نقش خود را ایفا نمایند (علیپور، ۱۳۹۱). بررسی‌های صورت گرفته نشان می‌دهد سالانه بیش از هشت هزار نفر با مدرک کشاورزی از دانشگاه‌های مختلف وارد بازار کار می‌شوند (بنی عامریان، ۱۳۹۰). لذا از آنجایی که سرمایه‌گذاری‌های بسیاری بر روی دانش‌آموختگان آموزش عالی کشاورزی صورت گرفته و هزینه‌ها و انرژی زیادی به‌منظور آموزش آن‌ها صرف شده است، بدون تردید مسأله بیکاری آنان دارای حساسیت دو چندان می‌باشد (کردناچی و همکاران، ۱۳۸۴). اما علی‌رغم این حساسیت، با گسترش سریع دانشگاه‌ها و افزایش سیل فارغ‌التحصیلان بخش کشاورزی، دانشجویان از بازار کار فاصله گرفته و پس از فراغت از تحصیل بر فشار عرضه کار و اشتغال می‌افزایند (علیپور، ۱۳۹۱). یکی از دلایل مهم این موضوع آن است که آموزش‌های ارائه شده در نظام آموزش عالی کشاورزی منطبق با نیازهای فعلی جامعه نیست و یا عدم

شامل کنترل درونی، توفیق طلبی، خطرپذیری، سلاست فکری و عمل‌گرایی تأکید شده است (احمدپورداریانی، ۱۳۹۱ و کردنائیچ و همکاران، ۱۳۸۶).

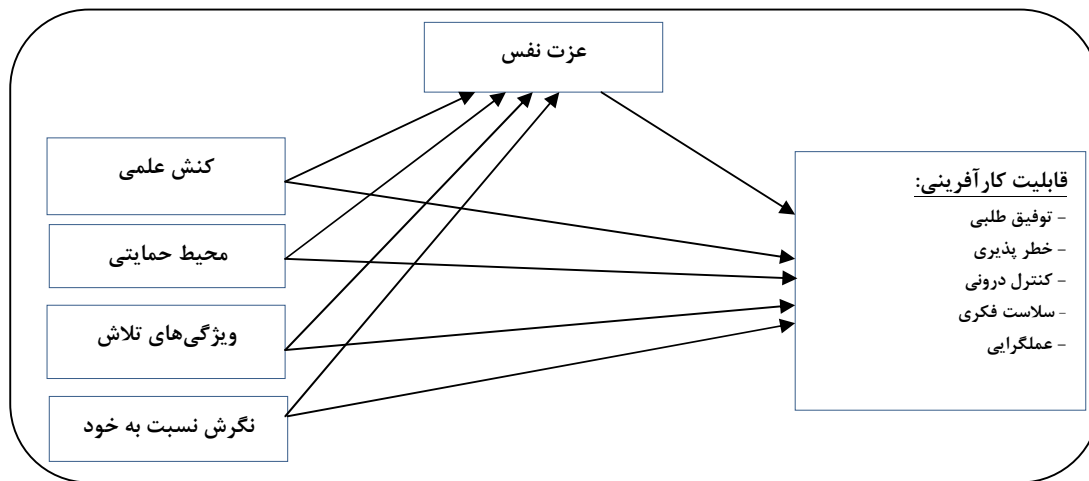
بر این اساس، با توجه به مطالبی که در بخش‌های قبلی بیان شد، توجه به بحث اشتغال و کارآفرینی یکی از ضروری‌ترین مباحث به شمار می‌رود، و به دنبال آن بررسی عوامل مؤثر بر ایجاد قابلیت‌های کارآفرینی امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر می‌باشد. به‌طور کلی عوامل متعددی بر قابلیت‌های کارآفرینی تأثیرگذار می‌باشند. اما با توجه به محدوده موضوعی تحقیق در این مقاله تنها بر روی برخی از این عوامل مانند کنش علمی، ویژگی‌های تلاش، عوامل محیطی و نگرش نسبت به خود تأکید شده است. هوارد (Howard, 2004) در پژوهش خود با بررسی تأثیر توسعه قابلیت‌های کارآفرینی بر کارآفرینی ۴۵۰ نفر از دانش‌آموزان نشان داد که رابطه مستقیمی بین این قابلیت‌ها و توانایی کارآفرینی افراد وجود دارد. همچنین رستمی و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهش خود سه عامل نگرش و باورهای عینی نسبت به خود، تجربیات عملی برگرفته از محیط و تقویت خودکارآمدی را از جمله عوامل تأثیرگذار بر بروز رفتارهای کارآفرینی معرفی می‌کنند. آن‌ها همچنین بیان می‌دارند، یکی از چالش‌های پیش روی دانشجویان و دانش‌آموختگان دانشگاهی نبود خودباوری آن‌ها به توانمندی در راه‌اندازی کسب و کارهای کارآفرینانه می‌باشد. ممیز و همکاران (۱۳۹۲)، در پژوهش خود بیان می‌دارند، بین توانایی‌های شخصیتی از قبیل نگرش نسبت به خود با اشتغال زنان رابطه متقابل وجود دارد. به‌طوری که هر چه فرد نگرش بالاتری نسبت به خود داشته باشد تأثیر بیشتری بر اشتغال و موقعیت شغلی آن‌ها دارد. در رابطه با ارتباط بین کارآفرینی با عزت‌نفس اکتپ و ارمان (Aktop & Erman, 2006) در پژوهش خود بیان می‌دارند که بین کارآفرینی با عزت‌نفس رابطه معناداری وجود دارد. همچنین مشکی و همکاران (Moshki, 2001) در پژوهش خود به این نکته اشاره می‌کنند که باور نسبت به توانایی‌های خود، تلاش و آماده کردن خود با توجه به اهداف تعیین شده از جمله عواملی به شمار می‌آیند که با عزت‌نفس پیوستگی مستقیم دارند و از طریق آن بر کارآفرینی تأثیر می‌گذارند. به عبارت دیگر عزت‌نفس، فرد را آماده می‌سازد تا نسبت به انتظار موفقیت و پذیرش آن‌ها واکنش نشان دهد. اگر افراد بر این عقیده باشند که کاری که می‌خواهند انجام دهند فراتر از توانایی‌ها و قابلیت‌های آن‌ها است، انگیزه کمی پیدا خواهند

کشورهای در حال توسعه به شمار می‌رود، و یک همبستگی قوی بین رشد اقتصاد ملی و سطح فعالیت‌های کارآفرینانه وجود دارد (Archibong, 2004)؛ لذا اگر به تأثیرات اقتصادی و اجتماعی کارآفرینی توجه شود، نقش متخصصان و دانش‌آموختگان در توسعه جامعه روشن خواهد شد و دانش‌آموختگان به نیازهای مختلف جامعه پاسخ داده و زمینه رشد اقتصادی فراهم می‌گردد (هزار جریبی ۱۳۸۲). در ایران شرایط اقتصادی به‌گونه‌ای است که توسعه کارآفرینی می‌تواند فرصت مناسبی را برای مواجهه با بحران‌های موجود، اشتغال‌زایی، افزایش قابلیت‌های تولیدی و خدماتی فراهم کند (صابر، ۱۳۸۱). در این زمینه یکی از رویکردهای اصلی برای توسعه آموزش کارآفرینی در هر نظام آموزشی، ایجاد و توسعه قابلیت‌های کارآفرینانه در دانشجویان است که تحقق این امر به‌نوبه خود مستلزم شناسایی و توجه به عوامل تأثیرگذار در این زمینه به‌ویژه عوامل مرتبط با مشخصه‌های روان‌شناختی و متغیرهای شخصیتی دانشجویان است که می‌توانند نقش بسزایی در کارآفرین شدن افراد داشته باشند (Khattoon, 2013). قابلیت‌های کارآفرینی اغلب اکتسابی می‌باشند و با توجه به این‌که دانشجویان یکی از مهم‌ترین قشرهای جامعه هستند که ظرف مدت نسبتاً کوتاهی روانه‌ی بازار کار می‌شوند و در روند توسعه حال و آینده یک کشور نقش مهمی ایفا می‌کنند؛ لازم است دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزشی نسبت به پرورش قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان به‌عنوان سرمایه بنیادی و با ارزش همت گمارند و موجب توسعه کارآفرینی و به‌تبع آن زمینه‌های ایجاد اشتغال اثر بخش و رشد و توسعه‌ی اقتصادی شوند (رعدی افسوران، ۱۳۸۹). بر مبنای رویکرد روان‌شناختی که یکی از رویکردهای اساسی در پژوهش‌های حوزه کارآفرینی به شمار می‌رود، کارآفرینان قابلیت‌هایی دارند که زیربنای رفتار و موفقیت آن‌ها را شکل می‌دهد، و در واقع برخورداری از چنین قابلیت‌هایی است که سبب تفکیک افراد کارآفرین با افراد غیر کارآفرین می‌شود (غفاری و یونسی، ۱۳۸۹). در این زمینه از دیدگاه شریف‌زاده و عبدالله‌زاده (۱۳۹۱) برخی از قابلیت‌های مهم کارآفرینان، داشتن عزت‌نفس، نوآوری و خلاقیت، هدف‌گرایی، عمل‌گرایی، خطرپذیری، مسئولیت‌پذیری، آرزومندی، نوع‌دوستی، توانایی برقراری ارتباط با دیگران، تمایل به کسب مهارت، استقلال‌طلبی، متعهد بودن و داشتن کنترل درونی می‌باشد. با توجه به تعدد قابلیت‌های کارآفرینی، در این پژوهش بر پنج قابلیت اصلی کارآفرینان

اشتغال در بخش کشاورزی در دانشگاه بوعلی سینا همدان بیان نمودند که هفت عامل ارتباط دانشگاه با مراکز کاری، توانمندی های تخصصی و قابلیت های کارآفرینی دانشجویان، رضایت مندی از سطح دانش در دوران تحصیل، فرصت های شغلی موجود، تسهیلات و امکانات در دسترس، ویژگی های شخصیتی و علاقه مندی به مشاغل مرتبط با رشته های کشاورزی، از جمله مهم ترین متغیرهای مؤثر بر نگرش دانشجویان مورد مطالعه نسبت به اشتغال در بخش کشاورزی می باشند. زالی و همکاران (۱۳۸۶) نیز در پژوهش خود با بررسی مشخصه های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه مازندران نشان دادند، تنها ۲۱ درصد از دانشجویان مورد مطالعه دارای ویژگی های کارآفرینی بوده اند و در این میان، ویژگی تلاش و عزم و اراده در بین دانشجویان در مقایسه با سایر ویژگی ها بیشتر ملاحظه شده است.

با توجه به مطالب اشاره شده در بخش های پیشین، هدف کلی این تحقیق، بررسی عوامل مؤثر بر قابلیت های کارآفرینی دانشجویان رشته های کشاورزی دانشگاه زنجان بود. در راستای دستیابی به این هدف و بر مبنای مدل مفهومی پژوهش، در اهداف اختصاصی پژوهش، فرض بر این است که عواملی مانند کنش علمی، عوامل محیطی، ویژگی های تلاش و نگرش نسبت به خود ضمن دارا بودن اثر مستقیم روی قابلیت های کارآفرینی می توانند به طور غیرمستقیم نیز از طریق متغیر میانجی یعنی عزت نفس روی قابلیت های کارآفرینی ایفای نقش نمایند. بر اساس ادبیات، تئوری ها و محدوده موضوعی مورد پژوهش، مدل مفهومی این تحقیق بر اساس مطالعات زالی و همکاران (۱۳۸۶)، حیدری و رضایی (۱۳۹۱)، راسموسن و سورهمیم (۲۰۰۶)، مشکی و همکاران (۲۰۰۱)، هاگتس و کوراتکو (۱۹۹۲) و رستمی و همکاران (۱۳۹۰) در نگاره ۱ ارائه گردیده است. لازم به ذکر است که فرضیه مبتنی بر نقش میانجی عزت نفس در رابطه بین متغیرهای مستقل با قابلیت کارآفرینی برگرفته از مطالعه مشکی و همکاران (۲۰۰۱) می باشد.

کرد، اما اگر دریابند که آنچه انجام می دهند نتایج مطلوبی را به همراه دارد، آن را انجام خواهند داد (Kurbanoglu, et al, 2006). در زمینه ی ارتباط عوامل محیطی با قابلیت های کارآفرینی فرانک و لوتجه (Franke & Lüthje, 2004) در پژوهش خود نشان دادند که علاوه بر عوامل محیطی کلان مانند بازار و سیاست هایی که از طرف دولت اجرا می شود، عوامل محیطی خرد مانند دانشگاه نیز از جمله عوامل مؤثر در ایجاد قابلیت های کارآفرینی به شمار می روند. راسموسن و سورهمیم (Sorheim & Rasmussen, 2006) نیز در پژوهش خود بیان نمودند که یکی از عوامل مؤثر بر قابلیت های کارآفرینی، پرورش ویژگی های کارآفرینانه در محیط های آموزشی مانند دانشگاه ها است. همچنین در پژوهش دیگر قاسمی و اسدی (۱۳۸۹) به نقل از مراد نژادی (۱۳۸۵) بیان می دارند، پویایی محیطی، دسترسی به منابع، مهارت های بازاریابی و محیط اکولوژیکی بر توسعه قابلیت های کارآفرینی مؤثر می باشند. در میان عوامل اشاره شده، عوامل محیطی بیشترین تأثیر را بر توسعه کارآفرینی دارند. همچنین، هاگتس و کوراتکو (Hodgetts & Kuratko, 1992) در پژوهش خود بیان می دارند عواملی مانند داشتن تلاش و روحیه خلاقیت، دارا بودن توانایی تکنیکی و ذهنی، مهارت های ارتباطی، انگیزه پیشرفت از جمله عوامل مؤثر بر قابلیت های کارآفرینانه به شمار می روند. انجمن سرمایه گذاری در آموزش عالی اسکاتلند (SHEFC, 2003) عواملی مانند اعتماد به نفس، توانایی انجام دادن یک وظیفه (Self discipline)، استقلال عمل، خلاقیت، توانایی واکنش به محیط، آگاه بودن از ضعف ها و قوت ها و دانش علمی درباره موضوعات روز دنیا را از جمله عوامل مؤثر بر شکل گیری قابلیت کارآفرینی و ایجاد اشتغال دانشجویان بر شمرده است. سپهر دوست و مأمینی (۱۳۸۹) با بررسی قابلیت های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه بوعلی سینا نشان دادند، بین قابلیت های کارآفرینی دانشجویان در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد از دانشکده های متفاوت و همچنین جنسیت آن ها در زمینه ی انگیزه پیشرفت، عمل گرایی، تحمل ابهام، خلاقیت، سلاست فکری و استقلال طلبی رابطه معناداری وجود دارد. امینی و همکاران (۱۳۹۲) نیز در پژوهش خود با هدف ارزیابی قابلیت های کارآفرینی دانشجویان نشان دادند، میان دانشجویان دانشکده های مختلف از نظر قابلیت های کارآفرینی تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین اکبری و همکاران (۱۳۸۸) با بررسی نگرش دانشجویان کشاورزی نسبت به

نگاره ۱- مدل مفهومی تحقیق

حسب جنسیت) انتخاب شدند. به منظور تعیین حجم نمونه با توجه به اینکه تحقیق حاضر از نظر نحوه تجزیه و تحلیل داده‌ها مبتنی بر مدل‌سازی معادلات ساختاری و با استفاده از نرم‌افزار AMOS انجام گرفته است، از این‌رو، افزون بر حجم جامعه آماری به‌عنوان یکی از معیارهای اصلی برای تعیین حجم نمونه آماری، بر اساس مطالعات مختلف (Kline, 2011; Hair et al., 2010) معیارهای مهم دیگری همچون نوع تکنیک و تخمین آماری، تعداد متغیرها و گویه‌ها و پیچیدگی روابط در مدل مفهومی نیز به‌عنوان عوامل مهم تعیین کننده تعداد نمونه آماری مورد توجه قرار گرفتند.

پرسشنامه به‌عنوان ابزار این تحقیق علاوه بر ویژگی‌های فردی مشتمل بر شش بخش برای اندازه‌گیری متغیرهای اصلی تحقیق بود؛ ۱- ابزار اندازه‌گیری قابلیت کارآفرینی که در مطالعات مقصودی (۱۳۸۴)، احمد پور داریانی و مقیمی (۱۳۸۵)، کردنائیج و همکاران (۱۳۸۶) و رضایی و همکاران (۱۳۹۲) مورد استفاده قرار گرفت، در این مطالعه نیز بکار گرفته شد. این ابزار شامل ۳۶ گویه و در برگیرنده پنج مؤلفه توفیق طلبی، خطرپذیری، کنترل درونی، سلاست فکری و عمل‌گرایی می‌باشد که اندازه‌گیری از طریق طیف لیکرت پنج سطحی (۱=خیلی کم تا ۵=خیلی زیاد) صورت می‌گیرد. ۲- کنش علمی (حیدری و رضایی، ۱۳۹۱) شامل ۵ گویه و اندازه‌گیری با طیف لیکرت پنج سطحی (۱=درست نیست تا ۵=کاملاً درست است)؛ ۳- محیط حمایتی (حیدری و رضایی، ۱۳۹۱) شامل ۳ گویه و اندازه‌گیری با طیف لیکرت پنج سطحی (۱=کاملاً مخالفم تا ۵=کاملاً موافقم)؛ ۴- ویژگی‌های تلاش (قاسمی و

بر اساس مدل مفهومی پژوهش، فرضیه‌هایی به شرح زیر مورد بررسی قرار می‌گیرند؛

۱- بین کنش علمی دانشجویان کارشناسی دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان با قابلیت کارآفرینی آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛

۲- بین محیط حمایتی دانشجویان کارشناسی دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان با قابلیت کارآفرینی آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛

۳- بین ویژگی‌های تلاش دانشجویان کارشناسی دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان با قابلیت کارآفرینی آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد؛

۴- بین نگرش دانشجویان کارشناسی دانشکده کشاورزی دانشگاه زنجان نسبت به خود با قابلیت کارآفرینی آن‌ها رابطه معنی‌داری وجود دارد؛ و

۵- عزت نفس دانشجویان مورد مطالعه از نقش میانجی در رابطه بین متغیرهای مستقل (شامل کنش علمی، محیط، ویژگی‌های تلاش و نگرش نسبت به خود) با قابلیت کارآفرینی دانشجویان برخوردار می‌باشد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر دارای ماهیت کمی است که از نظر هدف، کاربردی و از انواع تحقیقات توصیفی است که به روش پیمایش و با استفاده از ابزار پرسشنامه به جمع‌آوری اطلاعات پرداخته است. جامعه آماری تحقیق شامل ۳۹۰ نفر از دانشجویان سال آخر کارشناسی رشته‌های کشاورزی دانشگاه زنجان در سال تحصیلی ۹۳-۹۲ بود که با توجه به جدول کرجسی و مورگان، تعداد ۲۰۰ نفر از آن‌ها از طریق روش نمونه‌گیری طبقه‌ای با انتساب متناسب (بر

(Convergent Validity) و تشخیصی (Discriminant Validity) ابزار تحقیق نیز پس از گردآوری داده‌ها در قالب مدل اندازه‌گیری ارزیابی شد. در این خصوص، نتایج نشان داد، با توجه به اینکه برای تمامی متغیرها بارهای عاملی استاندارد (Standardized Factor Loading) مساوی و بزرگ‌تر از ۰/۵، میانگین واریانس استخراج شده مساوی و بزرگ‌تر از ۰/۵ (Average Variance Extracted) مساوی و بزرگ‌تر از ۰/۵ و پایایی ترکیبی (Composite Reliability) مساوی و بزرگ‌تر از ۰/۷ به دست آمد، از این رو، روایی همگرایی ابزار تحقیق در سطح قابل قبولی بود (جدول ۱). در رابطه با روایی تشخیصی نیز نتایج حاکی از آن بود که با توجه به اینکه مربع بزرگ‌ترین ضریب همبستگی بین متغیرهای مکنون مورد مطالعه کمتر از کوچک‌ترین میانگین واریانس استخراج شده تمامی متغیرهای مکنون می‌باشد، بنابراین، ابزار تحقیق از روایی تشخیصی مناسبی برخوردار بود؛ به عبارت دیگر، هر دسته از سؤالات/گویه‌های مربوط به مکنون‌های مختلف به‌طور مستقل موضوع متفاوتی را اندازه می‌گیرند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزارهای SPSS در بخش توصیفی (شامل فراوانی، درصد و میانگین) و AMOS در بخش استنباطی (تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری) استفاده شد.

اسدی، ۱۳۸۹) شامل ۵ گویه و اندازه‌گیری با طیف لیکرت پنج سطحی (۱=درست نیست تا ۵=کاملاً درست است)؛ ۵- نگرش نسبت به خود (حیدری و رضایی، ۱۳۸۹) شامل ۶ گویه و اندازه‌گیری با طیف لیکرت پنج سطحی (۱=کاملاً مخالفم تا ۵=کاملاً موافقم)؛ و عزت نفس (منبع اصلی آن به Rosenberg (1965) برمی‌گردد که در مطالعات اخیر مانند Karami & Mimuna, 2012 مورد استفاده قرار گرفته) شامل ۱۰ گویه و اندازه‌گیری با طیف لیکرت پنج سطحی (۱=درست نیست تا ۵=کاملاً درست است) بود.

روایی ظاهری و محتوایی پرسشنامه با نظر اعضای هیأت علمی گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی دانشگاه زنجان مورد تأیید قرار گرفت. برای تعیین پایایی ابزار تحقیق، پیش‌آزمون (از طریق ۳۰ نفر خارج از نمونه اصلی در دانشگاه پیام نور زنجان) انجام گرفت که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای شش مقیاس اصلی پرسشنامه (شامل قابلیت کارآفرینی ۰/۸۲؛ کنش علمی ۰/۸۱؛ محیط ۰/۷۹؛ ویژگی‌های تلاش ۰/۸۰؛ نگرش نسبت به خود ۰/۸۸ و عزت نفس ۰/۸۹) نشان دهنده مقادیری در سطح قابل قبول بود. علاوه بر بررسی روایی ظاهری و محتوایی و پایایی بر اساس پیش‌آزمون، در این مطالعه روایی همگرا

جدول ۱- نتایج میانگین واریانس استخراج شده، پایایی ترکیبی و همبستگی متغیرها بر اساس مدل اندازه‌گیری

متغیر	میانگین واریانس استخراج شده (۰/۵)	پایایی ترکیبی (۰/۷۰)	ضرایب همبستگی بین مکنون‌ها			
			عزت نفس	کنش علمی	محیط	ویژگی‌های تلاش
قابلیت کارآفرینی	۰/۶۱۱	۰/۸۸۷	۱			
عزت نفس	۰/۵۵۷	۰/۸۹۷	۰/۶۶۱**	۱		
کنش علمی	۰/۵۳۴	۰/۸۱۹	۰/۶۰۹**	۰/۵۶۰**	۱	
محیط حمایتی	۰/۵۱۸	۰/۸۰۴	۰/۵۴۲**	۰/۳۲۳**	۰/۴۳۲**	۱
ویژگی‌های تلاش	۰/۵۰	۰/۷۹۶	۰/۶۴۷**	۰/۶۸۷**	۰/۵۴۹**	۰/۴۱۲**
نگرش نسبت به خود	۰/۶۲۰	۰/۸۹۰	۰/۶۷۷**	۰/۶۵۷**	۰/۵۶۶**	۰/۳۳۲**

** معنی‌داری در سطح ۰/۰۱

یافته‌ها و بحث

دارد (۰/۱۹۱ = ، ۰/۰۱۸ =)؛ بین محیط حمایتی دانشجویان با قابلیت کارآفرینی آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد (۰/۰۰۰ = ، ۰/۲۶۳ =)؛ (۳) بین ویژگی‌های تلاش دانشجویان با قابلیت کارآفرینی آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد (۰/۰۴۴ = ، ۰/۱۹۶ =)؛ و (۴) بین نگرش نسبت به خود دانشجویان با قابلیت کارآفرینی آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد (۰/۰۰۰ = ، ۰/۳۴۶ =) (جدول ۲). همچنین، نتایج حاکی از آن بود که چهار متغیر مستقل اشاره شده، تبیین کننده ۶۲ درصد از تغییرات متغیر وابسته قابلیت کارآفرینی می‌باشند (نگاره ۲).

به‌منظور آزمون اثر میانجی متغیر عزت نفس در رابطه بین متغیرهای مستقل با قابلیت کارآفرینی دانشجویان از روش چندمنظوره خودگردان‌سازی (Bootstrap) استفاده شد. روش خودگردان‌سازی که یک تکنیک جدید برای آزمون میانجی (Mediation Test) به شمار می‌رود، امکان برآورد کلی مجموع یک اثر غیرمستقیم (مجموع $A \rightarrow B \rightarrow C$)، سطح معنی‌داری و تعیین سطحی از فاصله اطمینان (Confidence Intervals) را برای یک نقطه تخمینی فراهم می‌نماید (Mallinckrodt et al., 2006). از جمله مزایای اصلی استفاده از روش خودگردان‌سازی این است که این روش امکان آزمون اثر غیرمستقیم بین متغیرها در سطح و تعدادی بیشتر از نمونه آماری واقعی از طریق بازنمونه‌گیری با جایگذاری (Resampling with Replacement) از یک نمونه مادر یا اصلی به‌دفعات زیاد به‌صورت تصادفی و خودکار را میسر می‌سازد. از این‌رو، با بهره‌گیری از این روش می‌توان محدودیت‌های ناشی از غیر نرمال بودن داده‌ها و یا کم بودن حجم نمونه آماری به‌ویژه برای مدل‌هایی که دارای سطح بالایی از پیچیدگی هستند و ممکن است نتایج تحقیق تحت تأثیر نرمال نبودن داده‌ها یا کوچک بودن حجم نمونه اصلی قرار گیرد، را برطرف نمود (Kline, 2011). برای تجزیه و تحلیل داده‌ها و اجرای روش خودگردان‌سازی از نرم‌افزار گرافیکی AMOS₂₀ استفاده شد.

برای اجرای روش خودگردان‌سازی ابتدا مدل مفهومی میانجی مفروض پژوهش همان‌گونه که در نگاره ۳ آمده است طراحی گردید و سپس بر اساس نمونه آماری پیشنهاد شده توسط هایز (Hayes, 2009)، از طریق انجام نمونه‌گیری‌های فرعی متعدد با جایگذاری بر مبنای

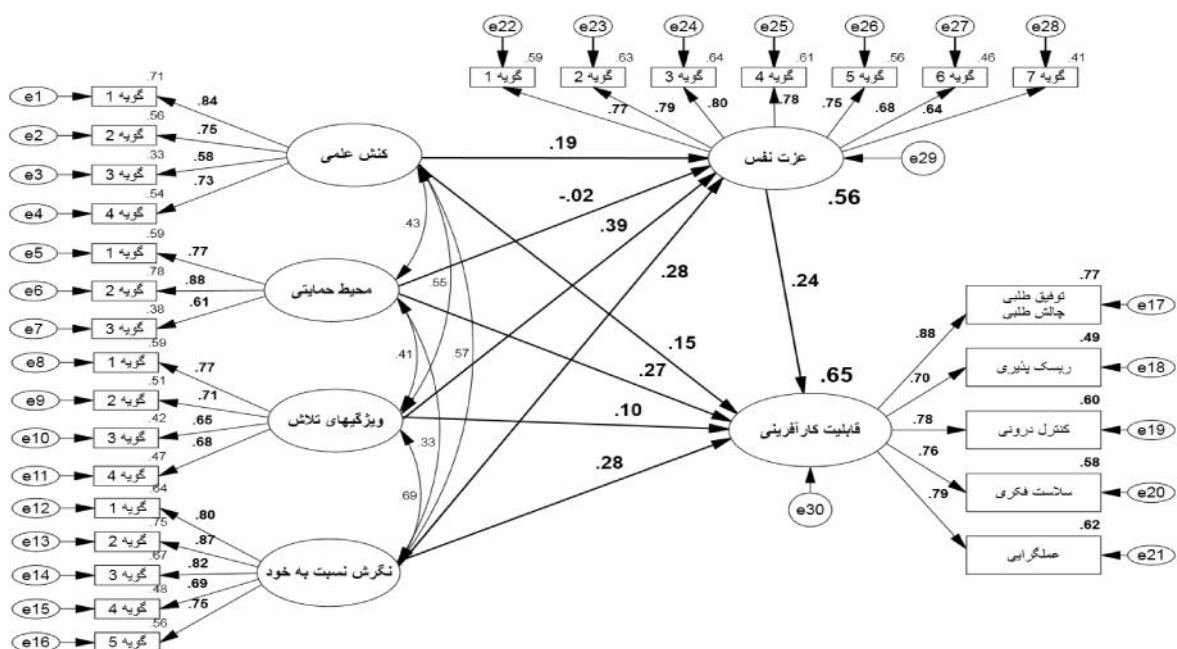
نتایج تحقیق نشان داد که ۵۶/۵ درصد از دانشجویان مورد مطالعه را دختران و ۴۳/۵ درصد از آن‌ها را پسران تشکیل می‌دادند. بر اساس نتایج کسب شده، محل سکونت بیشتر پاسخگویان (۸۱/۳ درصد) شهر و نزدیک به یک چهارم از آن‌ها (۱۸/۷ درصد) روستا بود. با توجه به یافته‌های تحقیق، میانگین سن و درآمد خانوادگی پاسخگویان به ترتیب ۲۳ سال و ۱۳ میلیون تومان در سال بود. بررسی نتایج توصیفی نشان می‌دهد که از نظر سطح قابلیت کارآفرینی ۵۹ درصد از دانشجویان مورد مطالعه در سطح متوسط، ۲۹/۵ درصد در سطح بالا و ۱۱/۵ درصد در سطح پایین قرار داشتند.

به‌منظور بررسی روابط میان متغیرهای تحقیق از تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده گردید و داده‌های گردآوری شده از طریق نرم‌افزار AMOS₂₀ تجزیه و تحلیل شد. در تحقیق حاضر یافته‌های استنباطی در قالب دو مدل ساختاری مستقیم (نگاره ۲) و میانجی (نگاره ۳) ارائه شد. مدل ساختاری مستقیم بیانگر رابطه مستقیم متغیرهای مستقل تحقیق شامل کنش علمی، محیط حمایتی، ویژگی‌های تلاش و نگرش نسبت به خود با قابلیت کارآفرینی دانشجویان می‌باشد (نگاره ۲). در خصوص برازش نیکویی مدل ساختاری مستقیم، یافته‌های تحقیق نشان داد که هر چند مدل برآورد شده بر اساس معنی‌داری شاخص کای اسکویر از برازش نیکویی مناسبی برخوردار نیست، اما بر اساس سایر شاخص‌های برازش مدل شامل کای اسکویر نسبی (Relative Chi-Square) برابر با ۱/۶۲۱ یعنی مقدار عددی کمتر از ۳؛ و شاخص برازش تطبیقی (Comparative Fit Index (CFI)) (CFI=۰/۹۴۹)؛ شاخص برازش فزاینده (Incremental Fit Index (IFI)) (IFI=۰/۹۴۹)؛ و شاخص توکر-لویس (Tucker-Lewis Index (TLI)) (TLI=۰/۹۴۰)؛ با مقادیر عددی بیشتر از ۰/۹۰ و شاخص ریشه دوم برآورد واریانس خطای تقریب (Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)) (RMSEA=۰/۰۵۶) با مقدار عددی کمتر از ۰/۰۸، برازش مدل در سطح قابل قبولی بوده است (نگاره ۲). نتایج حاصل از مدل ساختاری مستقیم در رابطه با آزمون چهار فرضیه اصلی تحقیق حاکی از آن بود که: (۱) بین کنش علمی دانشجویان با قابلیت کارآفرینی آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری وجود

Chi-square (df) = 524.800 (335); P value = .000;
 Relative Chi-Sq = 1.567;
 GFI = .848; CFI = .938; IFI = .939; TLI = .930
 RMSEA = .053
 (Standardized estimates)

نگاره ۳- مدل ساختاری میانجی با مقادیر ضرایب استاندارد شده

جدول ۲- ضرایب رگرسیونی عوامل مؤثر بر قابلیت کارآفرینی دانشجویان

رابطه	مقادیر غیراستاندارد	خطای استاندارد	ضریب استاندارد	نسبت بحرانی	سطح معنی داری
کنش علمی / قابلیت کارآفرینی	۰/۱۴۳	۰/۰۶۰	۰/۱۹۱	۲/۳۷۵	۰/۰۱۸
محیط حمایتی / قابلیت کارآفرینی	۰/۲۶۹	۰/۰۷۱	۰/۲۶۳	۳/۷۹۵	۰/۰۰۰
ویژگیهای تلاش / قابلیت کارآفرینی	۰/۱۷۲	۰/۰۸۵	۰/۱۹۶	۲/۰۱۷	۰/۰۴۴
نگرش نسبت به خود / قابلیت کارآفرینی	۰/۳۱۳	۰/۰۸۳	۰/۳۴۶	۳/۷۶۹	۰/۰۰۳

جدول ۳- نتایج اثر عوامل مؤثر بر قابلیت کارآفرینی دانشجویان از طریق عزت نفس بر اساس روش خودگردان سازی

روابط	مقادیر استاندارد شده غیرمستقیم	خطای استاندارد اثر غیرمستقیم	کران پایین	کران بالا	فاصله اطمینان (CI) ۹۵ درصد Bootstrap
کنش علمی / عزت نفس / قابلیت کارآفرینی	۰/۰۴۶	۰/۰۳۲	۰/۰۰۳	۰/۱۵۳	۰/۰۳۳
محیط حمایتی / عزت نفس / قابلیت کارآفرینی	-۰/۰۰۴	۰/۰۲۰	-۰/۰۵۰	۰/۰۳۴	۰/۷۴۷
ویژگیهای تلاش / عزت نفس / قابلیت کارآفرینی	۰/۰۹۵	۰/۰۵۸	۰/۰۱۴	۰/۲۶۱	۰/۰۱۹
نگرش نسبت به خود / عزت نفس / قابلیت کارآفرینی	۰/۰۶۹	۰/۰۴۶	۰/۰۰۶	۰/۲۰۲	۰/۰۲۷

جدول ۴- تفکیک اثرات مستقیم، غیرمستقیم (از طریق عزت نفس) و کل عوامل مؤثر بر قابلیت کارآفرینی بر اساس مدل میانجی

اثرات استاندارد شده		روابط	
کل	غیرمستقیم (از طریق عزت نفس)	مستقیم	
$0/145 + 0/046 = 0/191$	$(0/19 \times 0/242) = 0/046$	0/145	کنش علمی قابلیت کارآفرینی
$0/267 - 0/014 = 0/253$	$(-0/016 \times 0/242) = -0/004$	0/267	محیط قابلیت کارآفرینی
$0/101 + 0/095 = 0/196$	$(0/393 \times 0/242) = 0/095$	0/101	ویژگی های تلاش قابلیت کارآفرینی
$0/277 + 0/069 = 0/346$	$(0/284 \times 0/242) = 0/069$	0/277	نگرش نسبت به خود قابلیت کارآفرینی

نتیجه گیری و پیشنهادها

بیکاری یکی از جدی ترین مسائل تأثیرگذار بر پیشرفت اجتماعی بسیاری از جوامع مختلف از جمله ایران به شمار می رود. از طرفی میزان بیکاری در بین دانش آموختگان کشاورزی بالا می باشد و این افراد درصد قابل توجهی از جمعیت متقاضی کار در کشور را به خود اختصاص می دهند، لذا توجه به بحث اشتغال و به طور ویژه کارآفرینی یکی از ضروری ترین مباحث به شمار می رود، و به دنبال آن بررسی عوامل مؤثر بر ایجاد قابلیت های کارآفرینی امری ضروری و اجتناب ناپذیر می باشد. با توجه به اهمیت موضوع، هدف اصلی این پژوهش بررسی عوامل مؤثر بر قابلیت های کارآفرینی دانشجویان کشاورزی دانشگاه زنجان بود.

نتایج مدل ساختاری تحقیق نشان داد که رابطه معنی داری بین نگرش نسبت به خود با قابلیت های کارآفرینی دانشجویان وجود دارد که با نتایج رستمی و همکاران (۱۳۹۰) و ممیز و همکاران (۱۳۹۲) همسو می باشد. در حقیقت هر چه فرد از عزت نفس بالاتری نسبت به خود برخوردار باشد و نگرش مثبتی نسبت به توانایی های خود داشته باشد، قابلیت های کارآفرینی وی نیز بالاتر می رود. اگر دانشجویان بر این عقیده باشند که فعالیت ها و کارهایی که می خواهند انجام دهند فراتر از توانایی ها و قابلیت های آن ها است، آن ها انگیزه کمی برای انجام آن کار پیدا خواهند کرد، اما اگر آن ها در خود توانایی آنچه می خواهند انجام دهند را دریابند قابلیت انجام آن را پیدا خواهند کرد. همچنین، نتایج نشان داد که بین عوامل محیطی و ویژگی های تلاش با قابلیت های کارآفرینی دانشجویان رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد که با نتایج

فرانک و لوتجه (Frank & Lüthje, 2004)، راسموسن و

سورهیم (Rasmussen & Sørheim, 2006)، مرادی نژاد (۱۳۸۵) و هاگتس و کوراتکو (Hodgetts & Kuratko, 1992) همسو می باشد. در این زمینه، یکی از عوامل محیطی تأثیرگذار بر قابلیت کارآفرینی دانشجویان، محیط خانواده می باشد، به طوری که والدین با شناخت توانمندی های بالقوه فرزندان خود و هدایت آن ها در مسیر شغلی نقش مهمی در شناسایی و پرورش افراد خلاق و کارآفرین در جامعه می توانند ایفا نمایند. بنابراین خانواده می تواند عنصر پویایی و تحرک را به ژرفای وجود افراد تحت نفوذ و وابسته خود تزریق کند به شکلی که فرد و جامعه در محیطی هماهنگ به تعامل بپردازند و قالب های اجتماعی نوآورانه شکل گیرد. از طرفی سطح تحصیلات والدین نیز می تواند تأثیر به سزایی بر قابلیت کارآفرینی دانشجویان داشته باشد. پایین بودن سطح تحصیلات خانواده در درجه اول سبب می شود که والدین نتوانند کمک های درسی لازم را به فرزندان بدهند، در نتیجه فرزندان چنین خانواده هایی نیز از این لحاظ در محرومیت به سر می برند. همچنین، به دلایل فقر فکری، چنین خانواده هایی نمی توانند نگرش های لازم را به فرزندان خود برای ادامه تحصیلات و اتخاذ شغل مناسب بدهند. بنابراین با توجه به تأثیر عوامل محیطی بر قابلیت های کارآفرینی دانشجویان پیشنهاد می شود با آموزش های همگانی به نهادهای اجتماعی از جمله خانواده و نهادهای آموزشی، آن ها را نسبت به پرورش فرزندان خود به گونه ای که قابلیت های کارآفرینی از جمله توفیق طلبی، خطرپذیری، کنترل درونی، سلاست فکری و عمل گرایی تقویت شود، آگاه نمایند. علاوه

نفس دانشجویان و در نهایت بهبود سطح قابلیت‌های کارآفرینی آن‌ها می‌باشد. در این زمینه پیشنهاد می‌شود، برنامه‌های آموزشی کارآفرینی مناسب در نظام آموزش عالی جهت تقویت عزت نفس در دانشجویان لحاظ گردد؛ برای این منظور می‌توان از طریق برنامه‌هایی نظیر مواجهه کردن افراد با تجربه‌های موفقیت‌آمیز و الگوهای مناسبی که عملکرد موفقیت‌آمیز دارند استفاده نمود. در پایان پیشنهادهایی در جهت افزایش و بهبود قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان ارائه شده است:

- فراهم کردن فرصت‌هایی برای دانشجویان در درس کارآفرینی جهت انجام دادن پروژه‌های مستقل با دیدگاه‌های خود برای توانمندسازی آنان و رویارویی با موقعیت‌های چالش‌زا و افزایش باور نسبت به خود در شروع و ایجاد فعالیت‌های کارآفرینانه؛

- ایجاد مرکز رشد و پارک علم و فناوری در آموزشکده‌های کشاورزی جهت ایجاد انگیزه در دانشجویان برای خلق کسب و کارهای جدید از مرحله شکل‌گیری دیدگاه تا مرحله عملیاتی نمودن آن؛ به‌طور کلی دانشگاه‌ها باید از شیوه دانشگاه آموزش محور و دانشگاه پژوهش محور به سمت دانشگاه کارآفرین گام بردارند و یکی از مؤلفه‌هایی که می‌تواند در تسریع این فرایند مؤثر باشد تقویت مراکز کارآفرینی در دانشگاه‌ها است.

- اصلاح و بازنگری در برنامه‌های آموزشی و برگزاری دوره‌های آموزشی - مهارتی نگری برای تقویت قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان؛

- ارائه آموزش‌های تخصصی و کاربردی در زمینه‌ی کارآفرینی، در قالب آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت، برگزاری همایش‌ها و کارگاه‌های تقویت قابلیت‌های افراد کارآفرین؛

- اختصاص یک واحد درسی کارآفرینی برای دانشجویان کشاورزی در راستای افزایش قابلیت‌های کارآفرینی آن‌ها؛

- تقویت پژوهش گروهی در نظام آموزش عالی در راستای تقویت فرهنگ کارآفرینی و پرورش افرادی با قابلیت‌های کارآفرینی؛

- ارزیابی و سنجش مستمر قابلیت‌های کارآفرینانه دانشجویان و هدایت اثربخش آن‌ها به مراکز مناسب در راستای بهبود روحیه و قابلیت‌های کارآفرینی خود.

بر محیط حمایتی خانواده محیط آموزشی مانند دانشگاه هم می‌تواند کمک شایانی به تقویت قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان بنماید. در این راستا حجازی و میرشکاری (۱۳۸۷) به نقش آموزش کارآفرینی تأکید می‌کنند و معتقدند آموزش عالی کشاورزی با تمرکز بر قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان می‌تواند نقش مؤثری در جهت فراهم کردن شرایط لازم برای خود اشتغالی دانشجویان کشاورزان داشته باشد.

با توجه به رابطه مثبت میان ویژگی‌های تلاش دانشجویان با قابلیت کارآفرینی آن‌ها، اشاره به این نکته حائز اهمیت می‌باشد که بی‌شک دستاورد مناسب در انجام هر کاری نیازمند تلاش و پشتکار است. تلاش و احساس مسئولیت یکی از ویژگی‌های برجسته دانشجویان در انجام وظایف تعریف شده برای آنان است. فضای آموزشی دانشگاه موقعیت و فرصت مناسبی است که دانشجویان با بکار بستن همت و تلاش مضاعف موفقیت‌های بیشتری را برای خود رقم بزنند. در این راستا مطالعات متعددی (قاسمی و اسدی، ۱۳۸۹؛ کریمی و همکاران، ۱۳۹۱؛ خسروی پور و منجم زاده، ۱۳۸۹؛ بارانی و همکاران، ۱۳۹۱؛ Boahin & Hofman, 2014) به نقش دانشگاه برای ایجاد و تقویت انگیزه به‌عنوان محرک برای تلاش بیشتر و فراهم نمودن محیط رقابتی سالم و تقویت قابلیت‌های کارآفرینی سخن به میان آورده‌اند.

در مورد نقش میانجی عزت نفس در رابطه بین کنش علمی، ویژگی‌های تلاش و نگرش نسبت به خود با قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان می‌توان بیان داشت هر چه فرد نگرش مثبتی نسبت به خود داشته باشد و از کنش علمی بالاتری برخوردار باشد، از عزت نفس بالاتری برخوردار خواهد بود که در نهایت موجب افزایش قابلیت‌های کارآفرینی آن‌ها می‌گردد که با نتایج (Kurbanoglu, et al, 2006) و (Aktop & Erman, 2006). این موضوع می‌تواند ناشی از این باشد که هر چه افراد پنداشت بهتری از خود داشته باشند و به‌عبارت‌دیگر از عزت نفس بالاتری برخوردار باشند، قادر خواهند بود که با استفاده از مهارت‌ها در برخورد با موانع بهتر عمل کنند و به موفقیت دست یابند. در حقیقت عملکرد مؤثر هم به داشتن مهارت‌ها و هم به باور در توانایی انجام آن نیازمند است. در همین راستا یکی از راهکارهای اصلی که می‌تواند سرمایه‌گذاری‌های کلان صورت گرفته در آموزش عالی کشاورزی را دوباره به چرخه تولید باز گرداند افزایش عزت

منابع

- احمد پور داریانی، م. (۱۳۹۱). کارآفرینی: تعاریف، نظریات و الگوها، تهران: انتشارات جاجرمی.
- احمد پور داریانی، م.، و مقیمی، م. (۱۳۸۵). مبانی کارآفرینی، تهران: انتشارات فراندیش.
- اکبری، ر.، موحدی، ر.، و کوچکیان، ح. (۱۳۸۸). بررسی نگرش دانشجویان کشاورزی نسبت به اشتغال در بخش کشاورزی مطالعه موردی: دانشگاه بوعلی سینا همدان. فصلنامه پژوهش های ترویج و آموزش کشاورزی. جلد ۲، شماره ۴، صص ۹۱-۱۰۲.
- امینی، م.، تمنایی فر، م.، غلامی، م.، و علوی، ص. (۱۳۹۲). ارزیابی قابلیت های کارآفرینی دانشجویان بازنندیشی در مأموریت های برنامه درسی آموزش عالی، فصلنامه توسعه کارآفرینی، دوره ۶، شماره ۱، صص ۱۶۴-۱۴۵.
- بارانی، ش.، حسینی لرگانی، م.، زرافشانی، ک.، و پور سعید، ع. (۱۳۹۱). تحلیل تأثیر کارآفرینی بر تمایل کارآفرینی دانشجویان کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی ایلام، فصلنامه پژوهش در نظام های آموزشی، شماره ۱۹، صص ۱۹۴-۱۶۷.
- بنی عامریان، ل.، زرافشانی، ک.، و رستمی، ف. (۱۳۹۰). بررسی وضعیت اشتغال دانش آموختگان رشته ترویج و آموزش کشاورزی (مطالعه موردی: دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی کرمانشاه). فصلنامه آموزش عالی، شماره ۱۶، صص ۴۴-۳۱.
- جلایی اسفند آبادی، ع.، و جاودان، ا. (۱۳۸۹). تأثیر آزادسازی تجاری بر اشتغال بخش کشاورزی ایران، فصلنامه تحقیقات اقتصاد کشاورزی، جلد ۲، شماره ۴، صص ۱۵۰-۱۳۵.
- حسینی، م.، فرج اله حسینی، ج.، و سلیمانپور، م. (۱۳۸۹). شناسایی و تحلیل موانع کارآفرینی در آموزش عالی کشاورزی از دیدگاه دانشجویان کارشناسی ارشد استان تهران، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، شماره ۳، صص ۳۶۸-۳۵۹.
- حجازی، س. ی.، میرشکاری، ع. (۱۳۸۷). بررسی عوامل بازدارنده کارآفرینی در بین فارغ التحصیلان کشاورزی (مطالعه موردی: استان بوشهر)، مجله کشاورزی دانشگاه تهران، شماره ۱۶، ص ۴۹.
- حیدری، ح.، رضایی، ا. (۱۳۹۱). تحلیل جامعه شناختی هویت حرفه ای دانشجویان مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه مازندران. فصلنامه تحقیقات فرهنگی، دوره ۵، شماره ۲، صص ۲۹-۱.
- خسروی پور، ب.، و سلیمان پور، م. (۱۳۸۹). تبیین نقش ویژگی های فردی مؤثر بر اشتغال دانش آموختگان دختر آموزش عالی (بررسی موردی: دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین اهواز). فصلنامه زن در توسعه و سیاست، جلد ۸ شماره ۴، صص ۲۲۰-۲۰۳.
- خسروی پور، ب.، منجم زاده، ز. (۱۳۹۰). دیدگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه کشاورزی و منابع طبیعی رامین در خصوص عوامل و موانع مؤثر در کارآفرینی و اشتغال دانش آموختگان کشاورزی، مجله تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران، شماره ۱، صص ۱۱۶-۱۰۵.
- رستمی، ف.، گراوندی، ش.، و زرافشانی، ک. (۱۳۹۰). پدیدارشناسی تجربیات دانشجویان در تأسیس کسب و کار (مطالعه موردی: دانشجویان پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه رازی کرمانشاه)، مجله توسعه کارآفرینی، شماره ۱۴، صص ۱۰۵-۸۷.
- رعدی افسوران، ن. (۱۳۸۹). مطالعه ای قابلیت های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه شهید چمران اهواز، فصلنامه علوم تربیتی، شماره ۱، صص ۱۲۳-۱۰۳.
- زالی، م.، مدهوشی، م.، و کردنائیج، ا. (۱۳۸۶). ارزیابی مشخصه های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه مازندران، فصلنامه مدرس علوم انسانی، ویژه نامه مدیریت، دوره ۱۱، شماره ۳، صص ۱۱۳-۸۱.
- سپهر دوست، ح.، و مأمی، ا. (۱۳۸۹). بررسی قابلیت های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه، مطالعه موردی دانشگاه بوعلی سینا، مجموعه مقالات اولین کنفرانس بین المللی مدیریت نوآوری و کارآفرینی، شیراز، ۲۷ و ۲۸ بهمن ماه، صص ۱۲-۱.
- شریف زاده، ا.، و عبدالله زاده، غ. (۱۳۹۱). بررسی رابطه بین سبک یادگیری و خصایص کارآفرینانه دانشجویان کشاورزی، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی، سال ۱۸، شماره ۶۴، صص ۱۵۲-۱۳۱.

- شهبازی، ا.، و علی بیگی، ا. (۱۳۸۵). واکاوی شایستگی‌های دانش‌آموختگان کشاورزی برای ورود به بازارهای کار در کشاورزی، *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، شماره ۲، جلد ۱، صص ۲۴-۱۵.
- صابر، ف. (۱۳۸۱). *راه‌های توسعه کارآفرینی زنان در ایران: راهکارهای تواناسازی زنان در راستای برابری اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در ایران*. تهران: روشنگران و مطالعات زنان.
- عباسی، م.، و قلی‌قورچیان، ن. (۱۳۸۸). شناسایی عوامل مؤثر بر توسعه تعاونی‌های دانش‌آموختگان، *فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی*، جلد ۳، شماره ۲، صص ۱۷۰-۱۴۳.
- علیپور، ح.، و دهقانی، ک. (۱۳۹۱). نگرش دانشجویان رشته‌های کشاورزی نسبت به فعالیت کارآفرینانه در قالب تعاونی‌های کشاورزی، *مجله علوم ترویج و آموزش کشاورزی*، سال ۸، شماره ۲، صص ۱۰۳-۹۳.
- غفاری، ه.، و یونسی، ع. (۱۳۸۹). بررسی قابلیت‌های کارآفرینی دانشجویان دانشگاه پیام نور اراک، *فصلنامه انجمن آموزش عالی*، سال ۳، شماره ۳، صص ۱۳۶-۱۱۵.
- قاسمی، ج.، و اسدی، ع. (۱۳۸۹). تحلیل عاملی عوامل مؤثر در ایجاد روحیه کارآفرینی دانشجویان تحصیلات تکمیلی (مطالعه موردی: پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران). *نشریه اقتصاد و توسعه کشاورزی (علوم و صنایع کشاورزی)*، جلد ۲۴، شماره ۱، صص ۲۲-۱۳.
- کردنائیج، ا.، زالی، م.، هومن، ح.، و شمس، ش. (۱۳۸۶). *ابزار سنجش ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینان ایرانی*. تهران: نشر دانشگاه تربیت مدرس.
- کریمی، س.، بیمزن، ه.، چیدری، م.، مولدر، م. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر عوامل محیطی و فرهنگی بر قصد کارآفرینانه‌ی دانشجویان کشاورزی، *فصلنامه توسعه کارآفرینی*، شماره ۳، صص ۱۲۴-۱۰۵.
- کهنسال، م.، و رفیعی دارانی، ه. (۱۳۹۱). بررسی پتانسیل اشتغال‌زایی بخش کشاورزی در عرصه‌های اقتصاد شهر و روستا (مطالعه موردی: استان خراسان رضوی). *مجله تحقیقات اقتصاد کشاورزی*، شماره ۱، صص ۴۵-۲۳.
- مقصودی، ج. (۱۳۸۴). بررسی و مقایسه ویژگی‌های شخصیتی و روان‌شناختی کارآفرینان تهرانی با افراد عادی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- ممیز، آ.، قاسمی، ع.، و قاسمی، ف. (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی زنان. *فصلنامه تخصصی پارک‌ها و مراکز رشد*، سال ۹، شماره ۳۵، صص ۲۲-۱۵.
- موحدی، ر.، اکبری، ر.، یعقوبی فرانی، ا.، و خداوردیان، م. (۱۳۸۹). راهکارهای بهبود وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان رشته‌های کشاورزی (بررسی موردی دانشگاه بوعلی سینا همدان). *مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی*، سال ۳، شماره ۴، صص ۹۸-۸۵.
- هزار جریبی، ج. (۱۳۸۲). توسعه کارآفرینی و دانش‌آموختگان، *فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی*، شماره ۳۰، صص ۱۷۷-۱۵۹.

- Aktop, A., and Erman, K. (2006). Relationship between achievement motivation, trait anxiety and self-esteem. *Biology of Sport*, 23(2), 127.
- Archibong, C.A. (2004). *Technology, infrastructure and entrepreneurship: Role of the government in building a sustainable economy*. School of Business and Economics North Caroliana A & T State University. Agricultural and Technical State University Press.
- Boahin, P., and Hofman W. H. A. (2014). Perceived effects of competency-based training on the acquisition of professional skills. *International Journal of Educational Development* 36, 81-89.
- Brown, S., and Hofman, W.H. A. (2011). "Self-employment and attitudes towards risk: Timing and unobserved heterogeneity. *Journal of Economic Psychology* 32(3), 425-433.
- Çelik, M., and Tatar, M. (2011). Employment-unemployment issues and solution suggestions adiyaman example interdisciplinary. *Contemporary Research in Business*, 3(2), 1211-1226.
- Franke, N., and Lüthje, C. (2004). Entrepreneurial intentions of business students: A benchmarking study. *International Journal of Innovation and Technology Management*, 1(3), 269-88.
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E., and Tatham, R. L. (2010). *Multivariate data analysis (seven ed.)*. United State of Amreica: Pearson prentice hall.

- Hodgetts R.M., and Kuratko D.F. (1992). *Effective small business management (4th ed)*. Harcourt Brace Jovanovich: San Diego, FL.
- Howard, S. (2004). Developing entrepreneurship potential in Youth: The effect of entrepreneurship education and venture creation, University of South Florida Report, 3-17.
- Karami, R., and Maimunah, I. (2012). *Achievement Motivation in Leadership Role of Extension Agents*. Cambridge, UK: Scholars Publishing.
- Khatoon, N. (2013). The impact of emotional intelligence on the growth of entrepreneurship, *International Journal of Business Management & Research*, 3, 1-8.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: The Guilford Press.
- Kurbanoglu, S.S., Akkoyunlu, B., and Umay, A. (2006). Developing the information literacy self-efficacy scale. *Journal of Documentation*, 62(6), 730-743.
- Linan, F., Rodriguez-Cohard, J. C., and Rueda-Canuche, J. M. (2005). Factors affecting entrepreneurial intention levels. 45th Congress of the European Regional Science Association, 23-27 August, Amsterdam.
- Mallinckrodt, B., Abraham, W. T., Wei, M., and Russell, D. W. (2006). Advances in testing the statistical significance of mediation effects. *Journal of Counseling Psychology*, 53(3), 372-378.
- McStay, D. (2008) An investigation of undergraduate student self-employment intention and the impact of entrepreneurship education and previous entrepreneurial experience, PhD. Dissertation. Faculty of Business, Technology and Sustainable Development, Bond University, Australian.
- Moshki, M., Ghofranipour, R., and Alah Yari, A.G. (2001). The effect of problem solving training on the self-concept of male adolescents in gonabad high schools in 1999. *Modares Journal Of Medical Sciences*.4(3), 121-127.
- Rasmussen, E. A., and Sørheim, R. (2006). Action-based entrepreneurship education. *Technovation*, 26(2), 185-194.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton: NJ: Princeton University Press.
- Scottish Higher Education Funding Council (2003). *Higher Education: Higher Ambitions? Graduate Employability in Scotland*. London: Higher Education Funding Council for England (HEFCE).
- Shane, S., and Venkataraman, S. (2000). The promise of entrepreneurship as a field of research. *Academy of Management Review*, 25, 217-226.

Mediation Role of Self-Esteem in Analysis of the Factors Influencing Entrepreneurial Capabilities of Agricultural Students (Case Study: University of Zanjan)

M. Badsar^{*}, R. Rezaei, S. Fathi, and M. Ghasemi¹

(Received: Jul, 31. 2015; Accepted: Apr, 5. 2016)

Abstract

Nowadays, according to the economic and social conditions of the country, fostering creative ideas and entrepreneurs which can coordinate and consistent themselves with the modern world, is necessary. This descriptive correlational study conducted with aimed to investigate factors influencing entrepreneurial capabilities and emphasis on the mediation role of self-esteem among agricultural students. The population of the study was including 390 senior bachelor agricultural students of Zanjan University in the academic year 1392-1393. According to the table of Krejcie and Morgan, 200 of them were selected through proportional stratified sampling (by gender). A questionnaire was used to collect data. Validity of the questionnaire was approved based on the opinions of faculty members at Zanjan University. A pilot study was conducted to determine the reliability of the instrument, which the Cronbach's alpha values for the main scales of the questionnaire, was at the appropriate level (in the range of 0.80 to 0.89). The collected data was analyzed using Structural Equation Modeling Multivariate technique. The results showed that there is a significant positive relationship between academic action of students, environmental factors, effort attribution, and attitudes towards self with their entrepreneurial capabilities. Also, the results of testing the mediation effects of self-esteem according to "Bootstrap" method indicated that the total indirect effect of the academic action, effort attribution, and attitudes towards self with their entrepreneurial capabilities was significant.

Keywords: Entrepreneurial Capabilities, Self-esteem, Agricultural Students.

---

¹- Assistant Professor, Associate Professors, Former, M.Sc. Student and Ph.D. Student, Department of Agricultural Extension, Communication and Rural Development, University of Zanjan, respectively, Zanjan, Iran.

*- Corresponding author, Email: mbadsar@yahoo.com